

רבתי, ההיסטוריה חוזרת

מדוע מתקשה ישראל בקידום רפורמות במערכת מעונות היום?

ד"ר סמדר מושל

ביולי 2016 ממשלת ישראל אישרה להעביר את האחריות על מעונות היום ממשרד הכלכלה למשרד הרווחה. בכך הוחמצה הזדמנות נוספת להעביר את האחריות על מעונות היום למשרד החינוך, למרות לחצים ציבוריים ופניות מצד אנשי אקדמיה. זו אינה הפעם הראשונה בה נכשלים ניסיונות לרפורמות במערך מעונות היום בישראל, כל זאת על רקע שינויים משמעותיים, שערכו מדינות רבות ב-OECD במדיניות המסגרות לגיל הרך שלהן.

בהרצאה יוצגו ממצאי מחקר, המתמקדים בניסיונות לטיוב ובהסדרה של מערך מעונות היום, המספק שירותי חינוך וטיפול לתינוקות ופעוטות בגילאי שלושה חודשים ועד שלוש שנים, לאורך חמישה עשורים (משנות ה-70 ועד היום). הניסיונות הללו יוצגו בהרחבה, ויועלו הסברים אלטרנטיביים לכישלונם. בחלק הראשון יוצג בקצרה מצב מערכת מעונות היום והצורך ביצירת שינוי מערכתי. חלק זה יתייחס לרפורמות, שערכו מדינות ב-OECD במערכות החינוך לגיל הרך שלהן, לאחריות מיניסטריאלית על המערכת (מערכות אחידות מול מערכות מפוצלות) ולמיקום ישראל במדדי איכות מקובלים (גודל קבוצה, יחד בין ילדים למטפלים, תקצוב וכו').

בחלקה השני של ההרצאה יוצגו ניסיונות לרפורמה במערך מעונות היום בשלושה תחומים: (א) ניסיונות להעברת האחריות על המעונות למשרד החינוך, (ב) שיפור איכות החינוך במעונות באמצעות שיפור תקינה וקביעת סטנדרטים ו-(ג) חקיקת חוק המסדיר רישוי ופיקוח על מעונות היום והקמת רשות לגיל הרך.

בחלקה השלישי של ההרצאה יוצגו שלושה הסברים חלופיים לכישלון הרפורמות: מחסור בידע מקצועי שיתמוך בקידום הרפורמות, פוליטיזציה של מעונות היום והיעדר לחץ ציבורי. בנוסף, תיבחן השאלה באיזו מידה הם מסבירים את כישלון קידום המדיניות בשלוש הזירות שתוארו מעלה.

המחקר מצביע על פוליטיזציה של מעונות היום, ומיקוד הלחץ הציבורי על קובעי המדיניות בנגישות לשירותים (במקום בשיפור איכות השירותים) כמסבירים את כישלון הניסיונות לרפורמה של המערכת.

[להרחבה בנושא לחצו כאן](#)

מסיכון לסכנה? ילדים בסיכון במעונות היום בישראל

נעה לאור

בשנים האחרונות כ- 31% מהילדים החיים בישראל מצויים מתחת לקו העוני (המועצה הלאומית לשלום הילד, 2015). למיצב החברתי-כלכלי של משפחת הילד יש השפעות על המשך חייו בתחומים רבים. מחקרים מצביעים על כך שכבר בשנות חייהם הראשונות נוצרים פערים בהתפתחות כישורים ומיומנויות, הנדרשים להצלחה בלימודים בבית הספר בין ילדים ממיצב נמוך לבין אלה מהמיצב הבינוני. פערים אלה נשמרים ואף מתרחבים במהלך השנים הבאות של בית הספר (Paxson & Barnett, 1995; Melchior, Moffitt, Milne, Poulton, & Caspi, 2007; Schady, 2007). בשנים האחרונות, במסגרת התפתחותו המהירה והתרחבותו של חקר המוח, מחקרים רבים מתמקדים בהשפעות של החיים בעוני מתמשך על רמות הפעילות במוח (Hanson et al., 2013). מחקרי מוח שנערכו על ילדים בגילאי הגן ובית הספר מראים, שבעקבות החשיפה של ילדים ממיצב נמוך למצבי דחק ולחוסר יציבות בחייהם, מתגלים אצלם שינויים בפעילות האונה הקדמית בהשוואה לאלה מהמיצב הבינוני-גבוה, הבאים לביטוי בעלייה בתדירות של קשיים בתחום הבריאות, הלמידה וההתנהגותיות. מחקרים אלה ואחרים מעלים מחדש את השאלה בדבר תפקידה החשוב של המסגרת החינוכית בה מתחנכים ילדים אלה.

בהרצאה זו אציג את תוצאותיו העיקריות של מחקר עבודת הדוקטורט שלי, שהתמקד בקשרים בין איכות הטיפול-חינוך הניתן במסגרות החינוכיות הציבוריות בישראל לבין החוויה, שחווים הילדים במסגרת הקבוצתית, לבין ההתפתחות השפתית והרגשית-חברתית של פעוטות בסיכון. מערכת הקשרים תוצג תוך השוואה בין פעוטות המצויים בסיכון לבין אלה שאינם-בסיכון. במסגרת ההרצאה אדון בקצרה בהשלכות תוצאות המחקר על קביעת מדיניות חברתית בנוגע לילדים לגיל הרך השוהים במעונות היום, וכן במעון היום כתוכנית התערבות לילדים בסיכון.

[להרחבה בנושא לחצו כאן](#)

Barnett, W. S. (1995). Long-Term effects of Early childhood programs on cognitive and school outcomes. *The future of children, 15*, (3), 25-50.

Hanson, J. L., Hair, N., Shen, D. G., Shi, F., Gilmore, J. H., Wolfe, B. L., & Pollak, S. D. (2013). Family poverty affects the rate of human infant brain growth. *PLoS one, 8*(12), e80954.

Melchior, M., Moffitt, T. E., Milne, B. J., Poulton, R., & Caspi, A. (2007). Why do children from socioeconomically disadvantaged families suffer from poor health when they reach adulthood? A life-course study. *American Journal of Epidemiology, 166*(8), 966-974.

Paxson, C., & Schady, N. (2007). Cognitive development among young children in Ecuador: the roles of wealth, health, and parenting. *Journal of Human resources, 42*(1), 49-84.

**השפעת נוכחות חבר על התנהגות הילד במעון היום ברגעי מצוקה ורגיעה, בעת
פרידה מהורה, ובשעת ארוחת הצהריים**

ד"ר אסתי עדי יפה

חברויות בין ילדים מתפתחות כבר משנת החיים השנייה. חברויות אלה משמעותיות מאוד לחיי הפעוט (Davidov, Zahn-Waxler Roth-Hanania, & Knafo., 2013). מטרת המחקר הנוכחי הייתה לבדוק את ההשפעה של נוכחות חבר על התנהגותם של פעוטות בגילי 24-36 חודשים, השוהים במעון יום, בזמן הפרידה בבוקר ובזמן ארוחת הצהריים. זמנים אלו זהו במחקר מקדים כזמנים שבהם קיימת עליה בסימני הלחץ בקרב הפעוטות (אי-שקט, נרגנות, בכי) ובהם מוטל עומס גדול יותר על הצוות החינוכי.

במסגרת המחקר אותרו זוגות חברים במעון באמצעות שאלון מטפלות ותצפית אימות חברויות, תוך כדי משחק (Howes, 1983). בהמשך, נערכו תצפיות על פעוטות במעון בזמן הפרידה בבוקר ובזמן ארוחת הצהריים, בנוכחות החבר, ושלא בנוכחותו. הממצאים מראים כי בנוכחות החבר, הן בשעת הפרידה בבוקר והן בזמן ארוחת הצהריים, יותר פעוטות הפגינו התנהגויות פרו-חברתיות (שיתוף, ניחום, ועזרה), וכאלו המבטאות אפקט חיובי (כמו הצעה או קבלה של חפץ, מגע חיובי וחיפוש קרבתו של החבר). לעומת זאת, כשהחבר לא היה נוכח, יותר פעוטות הפגינו התנהגויות שמבטאות חוסר נוחות (למשל שיטוט), או התנהגויות המבטאות אפקט שלילי (כגון חטיפת עצצוע). ממצאים נוספים שהתקבלו היו, שבנוכחות חבר פחת משך הפרידה בבוקר בחצי, ובזמן ארוחת הצהריים יותר פעוטות הפגינו אמפטיה כלפי פעוט במצוקה (המתבטאת במבט כלפי אותו הפעוט) כשחברם היה נוכח. תוצאות מרגשות אלו מדגישות את השפעתה החיובית של נוכחות חבר במעון, במיוחד בעתות לחץ, והן בעלות משמעות יישומית חינוכית חשובה.

מקורות

Bauminger-Zviely, N., & Agam-Ben-Artzi, G. (2014). Young friendship in HFASD and typical development: friend versus non-friend comparisons. *Journal of autism and developmental disorders*, 44(7), 1733-1748.

Davidov, M., Zahn-Waxler, C., Roth-Hanania, R., & Knafo, A. (2013). Concern for others in the first year of life: Theory, evidence, and avenues for research. *Child Development Perspectives*, 7(2), 126-131.

Howes, C. (1983). Patterns of friendship. *Child Development*, 1041-1053.

Nichols, S. R., Svetlova, M., & Brownell, C. A. (2015). Toddlers' responses to infants' negative emotions. *Infancy*, 20(1), 70-97.

Infants Toddlers and Families in Israel

THE I.B. HARRIS PROGRAM

BAR-ILAN UNIVERSITY (RA)

תינוקות טף ומשפחותיהם
בישראל
בחסות קרן הריס
אוניברסיטת בר-אילן (ע"ר)

הריקוד הבלתי מילולי בין הורים ותינוקות: מנטליזציה הורית גופנית

ד"ר דנה שי

במושג מנטליזציה הורית הכוונה ליכולת לייצג באופן מילולי את עולמם הפנימי של הילד, של ההורה ושל מערכת היחסים ביניהם. המושג זכה לתשומת לב ניכרת בעולם המחקרי והטיפול, וזוהה כיכולת חשובה המשפיעה על איכות טיפול ההורה ועל התפתחות הילד.

בהרצאה זו תוצג עמדה הקוראת להתייחס למנטליזציה הורית גם ברמת האינטראקציה, כאשר התנועות של כל הגוף—של ההורה ושל הילד—מבטאת את עולמם הפנימי של ההורה ושל הילד. באופן ספציפי, נטען כי מנטליזציה הורית יכולה להתבטא ולהימדד גם על פי המידה בה ההורה מתאים את התנועות שלו למצבים הנפשיים של הילד, כפי שאלה מתבטאים בתנועות של הילד.

בהרצאה יוצגו ממצאים ממחקרים שונים, אשר מדגימים כיצד מנטליזציה הורית גופנית קשורה ליכולות הוריות אחרות, ולמנטליזציה הורית מילולית, וכיצד ילדים מתפתחים רגשית, חברתית וקוגניטיבית באופן שונה כתלות באיכות המנטליזציה הגופנית של הוריהם. את ההרצאה ילוו קטעי סרטים של אינטראקציות הורה-תינוק, על מנת להמחיש כיצד נראית, הלכה למעשה, מנטליזציה הורית גופנית, וכיצד ניתן לעבוד איתה בחדר הטיפוליים.

חקר הפרספקטיבה של ילדים וילדות בגיל הרך אודות סיכון ומוגנות

ד"ר יעל פוניזובסקי-ברגלסון וד"ר נירה ואלה

חקר פרספקטיבות של ילדים אודות סיכון ומוגנות עוסק ב'דברים שרואים משם', מנקודת המבט של ילדים וילדות בגיל הרך. מחקרים העוסקים בסיכון ומוגנות של ילדים נעשים מנקודת המבט של אנשי מקצוע, בעוד המחקר הנוכחי דן בנושא זה מנקודת מבטם של הילדים. בהרצאה יוצג מחקר, שכלל כ-450 ילדים וילדות בגילאי שלוש עד שש משכונות שונות ומגוונות בישראל.

המחקר התבסס על "הסוציולוגיה של הילדות" הטוענת, שילדים צעירים מאוד הם בעלי זכות ויכולת להשמיע את דעותיהם ותפיסותיהם. המחקר הסתמך על הגישה האקולוגית (Bronfenbrenner, 2005) ועל גישה מודעת-הקשר (Context-informed) (רואר-סטריאר, 2016) הבוחנת את, האופן בו הקשרי החיים נותנים משמעות ומעצבים את תפיסות הילדים מאוכלוסיות שונות.

מטרת המחקר הייתה לבחון את נקודות המבט של הילדים והילדות לגבי סיכון ומוגנות בסביבתם היומיומית, ולהבין כיצד תפיסות אלו משפיעות על תחושות המיטביות (well-being) שלהם, לבחון את הדומה והשונה בנקודות מבטם של הילדים והילדות על פני אזורים גיאוגרפיים שונים, תדות, תרבויות ומעמד סוציו-אקונומי שונה - בקונטקסט הישראלי המורכב. הילדים שיתפו את החוקרות בתפיסותיהם ודעותיהם במתודולוגיה שהותאמה להם. הם צילמו, ציירו ואחר כך דנו בקבוצות קטנות על הצילומים הנבחרים. הסברי הילדים לצילומים ולציורים היו את יחידת הניתוח ונתחו בגישה האיכותנית, בתוכן ובמבנה.

אחד מממצאי המחקר המרכזיים הוא, שבעוד החוקרות הציגו לילדים שאלות דיכוטומיות לגבי סיכון ומוגנות, הילדים הציגו תפיסות בעלות חשיבה מורכבת, רב ממדית ויחסית. ילדים וילדות מאוכלוסיות שונות תפסו את עצמם כבעלי יכולת להשפיע על המציאות, ויכולת ליצור בעצמם מצבי סיכון ומוגנות. כמו כן, מרבית המשתתפים השתמשו בגוף שלישי, כאשר התייחסו לסיכון, לעומת שימוש בגוף ראשון כאשר דיברו על מוגנות.

תפיסות הילדים והילדות מרחיבות ומשלימות את ההגדרות של סיכון ומוגנות, הנמצאות בשימוש במקצועות הרווחה, החינוך ובריאות הנפש. הבנת הפרספקטיבה של הילדים היא מכרעת ביצירת תכניות מניעה והתערבות לגיל הרך.

Bronfenbrenner, U. (2005). The bioecological theory of human development. In U . Bronfenbrenner (Ed.). Making human beings human: Bioecological perspectives on human development (pp. 3-15). Thousand Oaks, CA: Sage.

רואר-סטריאר, ד' (2016). מפגש "מושכל הקשר" בטיפול משפחתי: הכשרה אקדמית- תובנות ואתגרים. בהדפסה **חברה ורווחה**.

**Infants Toddlers and Families
in Israel**
THE I.B. HARRIS PROGRAM
BAR-ILAN UNIVERSITY (RA)

**תינוקות טף ומשפחותיהם
בישראל**
בחסות קרן הריס
אוניברסיטת בר-אילן (ע"ר)

**" הדור הבא ישן בחדר הסמוך" (אהוד מנור)
תרומתם של מאפייני ההורה, הילד והמשפחה להתפתחות בשנים הראשונות**

ד"ר שירלי בן שלמה

משפחה היא שרשרת רב דורית, תהליך ההתפתחות של ילדים שזור בתוך אותה שרשרת. תהליך זה מהווה תוצר לא רק של המאפיינים המולדים שלהם, אלא גם של מאפייני ההורים והסבים. בהתבסס על עלל תיאוריות העוסקות בהתפתחות המשפחה כמערכת (Cox, 1997) ועל תיאוריות פסיכו דינאמיות העוסקות בהתפתחות ההורות (Espasa, 2004) תוצג בהרצאה שורה של ממצאים אמפיריים של מחקרים שעורכת המרצה ועוסקים במאפייני האישיות של ההורה כמו למשל: מודעות עצמית ונרקסיסם, מאפייני המערכת המשפחתית, כמו למשל: רשתות תמיכה חברתיות, איכות חיי הנישואין של ההורים והקשר עם הסבים והסבתות ומאפייני הילד כמו: טמפרמנט ומקומו בסדר הלידה. מחקרים אלו מסמנים את האופן בו משתנים של ההורה, הילד והמשפחה תורמים להתפתחות בשנים הראשונות. התייחסות תנתן בהרצאה למשמעותם של ממצאים אלו לעבודה פרקטית עם ילדים, הורים ומשפחות, כולל הצצה להתערבות טיפולית לפי העקרונות שיוצגו.